

BARBARA IGNAR-GOLINOWSKA¹⁾, JADWIGA KOPCZYŃSKA-SIKORSKA²⁾

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI PT. „BEZPIECZNE I HIGIENICZNE
WARUNKI NAUCZANIA NIEZBĘDNYM ELEMENTEM
FUNKCJONOWANIA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH”

„SAFE AND HYGIENIC LEARNING CONDITIONS AS INDISPENSABLE ELEMENTS
OF ELEMENTARY SCHOOLS' FUNCTIONING” – REPORT OF THE CONFERENCE

- 1) Samodzielna Pracownia Higieny Szkolnej, Państwowy Zakład Higieny
00-791 Warszawa, ul. Chocimska 24
- 2) Sekcja Główna Higieny Szkolnej Polskiego Towarzystwa Higienicznego

Konferencja została zorganizowana przez Sekcję Główną Higieny Szkolnej Polskiego Towarzystwa Higienicznego w dniu 14 listopada 1997 r. w Warszawie. Wzięły w niej udział 202 osoby. Reprezentowały one: inspekcję sanitarną, służbę zdrowia, instytuty naukowe, instytucje pedagogiczne, samorządy terytorialne. Protektorat nad konferencją objął stały przedstawiciel Programu ONZ ds. Rozwoju (UNDP – United Nations Development Programme) w Polsce, ambasador *Matthew Kahane*. Otwarcia konferencji dokonała Przewodnicząca Sekcji Główny Higieny Szkolnej Polskiego Towarzystwa Higienicznego prof. *Jadwiga Kopczyńska-Sikorska*.

Celem spotkania było wskazanie i upowszechnienie inicjatyw i pomysłów lokalnych pojawiających się w różnych regionach Polski w zakresie:

- poprawy warunków zdrowotnych w szkołach,
- poprawy warunków i sposobów realizacji przez szkoły zwiększonej liczby godzin wf,
- podejmowania działań ograniczających wypadkowość wśród dzieci i młodzieży.

Inicjatywa spotkania wyszła naprzeciw koncepcji Narodowego Programu Zdrowia, którego realizację przewidziano na okres 1996–2005 i która ma doprowadzić do poprawy zdrowia i związanej z nim jakości życia ludności. Spotkanie składało się z trzech części.

Część I – Warunki zdrowotne w szkołach

Moderator – dr *Barbara Ignar-Golinowska*

Tematyka dyskusji wiązała się z następującymi celami Narodowego Programu Zdrowia: „Zmniejszenie narażenia na czynniki szkodliwe w środowisku życia i pracy” i „Poprawa stanu sanitarnego kraju”. Wystąpiło czternastu dyskutantów. Byli to pracownicy Wojewódzkich Stacji Sanitarno-Epidemiologicznych, przedstawiciele władz samorządowych, dyrektorzy szkół.

Zebrany przedstawiono następujące zagadnienia:

- jak w województwie leszczyńskim, w którym specyfiką szkolnictwa jest zły stan techniczny dużej części placówek, przebiega proces dojrzewania decyzji i działań samorządów, prowadzących do poprawy tej sytuacji (na przykładzie miasta Leszna i gminy Lipno);
- jakie w województwie suwalskim, w którym 80% szkół stanowią szkoły wiejskie, prowadzone są działania mające na celu doganianie poziomu cywilizacyjnego osiągniętego w innych regionach: instalowanie kanalizacji, oczyszczalni ścieków, zakładanie wodociągów, unowocześnianie systemu ogrzewania (na przykładzie gminy Prostki);
- jak gmina Mielno w województwie koszalińskim sprawdza się w roli mecenasa oświaty wiejskiej: opłaca uczniom posiłki w szkole, zajęcia na pływalni, gimnastykę korekcyjną, zajęcia baletowe, plastyczne, terapeutyczne z psychologiem;
- o przeprowadzonej w szkole w Konstantynowie Łódzkim batalii, mającej na celu wyeliminowanie, spod podłogi sali gimnastycznej, szkodliwych materiałów;
- na przykładzie szkoły z Warszawy, o poważnych kłopotach w zapewnieniu uczniom należytych warunków, występujących nierzadko w dużych szkołach: zatłoczeniu, częstych awariach technicznych, dużej urazowości (częstych wypadkach), niedostatku pomieszczeń sportowych i pomieszczeń do prowadzenia żywienia;
- że stwarzaniu bezpiecznych i higienicznych warunków nauczania sprzyja ścisła współpraca poradni medycyny szkolnej i pielęgniarek szkolnych z inspekcją sanitarną. Tak się dzieje w województwie wałbrzyskim.

W podsumowaniu dyskusji sformułowano następujące wnioski:

1. Utrzymanie właściwych warunków nauczania w szkołach związane jest z ciągłym wysiłkiem i pracą. Wymaga wzajemnego rozumienia się i współdziałania dyrekcji placówek z władzami samorządowymi. Wymaga inicjatywy w poszukiwaniu sojuszników i sponsorów.
2. Należy rozpowszechniać przykłady działania samorządów lokalnych na rzecz utrzymania bezpiecznych i higienicznych warunków nauczania. Mogą one przyczynić się do:
 - uzmysłowienia władzom lokalnym miejscowości, w których niedostatecznie dba się o warunki nauki, że to one są gospodarzami – na mocy ustawy prowadzą szkoły;
 - wykorzystania przez nie, na swoich terenach, zaprezentowanych rozwiązań.
3. Zakłady służby zdrowia skupione wokół szkół (poradnie medycyny szkolnej i stacje sanitarno-epidemiologiczne) stanowią istotne wsparcie w tych działaniach. Ich wzajemna współpraca, wymiana informacji i doświadczeń potęgują możliwości oddziaływania na środowisko szkolne.
4. Istnieje potrzeba wydania przepisu obligującego do badania powietrza pod kątem zawartości istotnych lotnych substancji toksycznych w pomieszczeniach obiektów oświatowo-wychowawczych oddawanych do użytku, zarówno nowo wybudowanych jak i po remontach.

Część II – Warunki i sposoby realizacji przez szkoły zwiększonej liczby godzin wychowania fizycznego

Moderatorzy: prof. Andrzej Krawański, dr Piotr Tyfa

Tematyka dyskusji nawiązywała do celu Narodowego Programu Zdrowia brzmiącego: „Zwiększenie aktywności fizycznej ludności”. Zwiększeniu aktywności fizycznej służy zamierzenie stopniowego zwiększania liczby godzin wf w szkołach, aż do 5 godzin tygodniowo obowiązkowych zajęć w roku 2000. Wiadomo jednak, że warunki do prowadzenia wf w wielu placówkach nie pozwalają na realizację nawet obecnych wymogów (3 godziny tygodniowo).

Wystąpiło czternastu dyskutantów, byli to pracownicy Wojewódzkich Stacji Sanitarno-Epidemiologicznych i instytucji pedagogicznych. Do tematu dyskusji ustosunkowano się w trzech płaszczyznach.

1. Podano przykłady inicjatyw lokalnych, poprawiających istniejącą infrastrukturę:
 - województwo szczecińskie. Gminy, nie posiadające możliwości poprawy istniejących warunków, przewidują likwidację małych wiejskich placówek i dowożenie dzieci do szkół z dobrą bazą materialną. W wielu gminach do prowadzenia zajęć wf zaadaptowano niewykorzystane obiekty i pomieszczenia. Budowane są sale gimnastyczne;
 - w województwie piotrkowskim nastąpiło ożywienie w budownictwie – oddano 34 sale gimnastyczne, w budowie jest 20 następnych sal;
 - w województwie katowickim zwrócono uwagę, by były udostępniane szkołom miejskie i zakładowe obiekty sportowe, z funduszy gmin kupowany jest sprzęt sportowy, opłacana jest gimnastyka korekcyjna, zajęcia na pływalni, wycieczki turystyczne, obozy.
2. Przedstawiono przykłady działań kuratoriów oświaty, inspirujących nauczycieli wf do zrealizowania zwiększonej liczby godzin:
 - w województwach: piotrkowskim, szczecińskim, wrocławskim prowadzone są kursy i warsztaty dla nauczycieli wychowania fizycznego;
 - w Poznaniu organizowane są konferencje, zespoły samokształceniowe, warsztaty metodyczne, konsultacje zbiorowe i indywidualne. Zaproponowano działania mające na celu walkę ze stresem, prowadząc warsztaty z jogi, relaksacji oraz ćwiczeń oddechowych. Szkołom nie posiadającym bazy podsuwane są rozwiązania polegające na łączeniu godzin wf w bloki wielogodzinne, celem wykorzystania boisk, hal sportowych w miejscach odległych od bazy szkoły, czy też na prowadzenie zajęć sportowych po lekcjach;
 - w Zamościu propaguje się szkolne imprezy rekreacyjno-zdrowotne, na których zwraca się uwagę na:
 - łączenie aktywności fizycznej z upowszechnianiem zachowań prozdrowotnych,
 - upowszechnianie wychowania fizycznego wśród wszystkich nauczycieli,
 - hartowanie, przy wykorzystaniu naturalnych walorów przyrodniczych otoczenia szkoły,
 - łączenie imprez rekreacyjnych z quizami, obejmującymi wiedzę z zakresu ekologii, zdrowia, higieny, historii, olimpizmu.
3. Podano przykłady realizacji zwiększonej liczby zajęć wf, przy niedoborze w szkołach odpowiednich przestrzeni i urządzeń:
 - dwie godziny zajęć wf w tygodniu odbywa się po południu; uczeń wybiera dyscyplinę sportu (rekreacji), którą będzie uprawiał w aktualnym roku szkolnym (w następnym roku musi wybrać inną formę ruchu) (szkoła z Krosna);

- dla zwiększenia kontaktu ucznia ze środowiskiem przyrodniczym dzieci budują na plaży i w parku tory przeszkód i tory slalomowe, wykorzystywane są na lekcjach nietypowe przybory, np. balony, plastikowe butelki, chustki, apaszki, parasolki (szkoła z Sopotu);
- w ramach zajęć wf, raz w miesiącu, prowadzone są warsztaty dotyczące kształtowania zachowań prozdrowotnych, ze szczególnym uwzględnieniem profilaktyki uzależnień (szkoła z Wrocławia);
- wykorzystano fakt, że większość dzieci dojeżdża do szkoły rowerami – część zajęć wf oparta jest o zabawy i gry na rowerach (szkoła wiejska z Lednogóry z okolic Poznania);
- szkoła, która określiła swój profil jako ekologiczno-turystyczny realizuje rozszerzony program z turystyki – organizuje się wspólne imprezy turystyczne dla dzieci i rodziców itp. (szkoła w Dłutowie, województwo piotrkowskie);
- zwiększoną liczbę godzin wf realizuje się zimą poprzez uprawianie łyżwiarstwa, a latem poprzez zajęcia na łyżworolkach (szkoła w Tomaszowie, województwo piotrkowskie).

W podsumowaniu dyskusji sformułowano następujące wnioski:

1. Ponieważ mamy do czynienia z dramatycznym niedostatkiem bazy, nie jest możliwe wypełnienie wszystkich godzin wf zajęciami ruchowymi, prowadzonymi w sposób tradycyjny – w salach gimnastycznych, na boiskach itp.
2. Stopniowe zwiększenie liczby godzin wf (zgodnie z ustawą, do 5 godzin tygodniowo w 2000 r.) jest szansą na włączenie się na tych zajęciach do procesu promocji zdrowia poprzez kształtowanie postaw społecznych i zachowań prozdrowotnych.
3. Szkoły próbują wywiązać się ze zwiększonych wymogów poprzez:
 - a) wykorzystanie naturalnych warunków terenu otaczającego,
 - b) wykorzystanie własnej aktywności dzieci i rodziców,
 - c) poszerzenie tradycyjnej oferty programowej o nowe elementy kultury fizycznej.
4. Powyżej wyszczególnione inicjatywy należy jak najszerzej rozpowszechniać.

Część III – Wypadkowość dzieci i młodzieży w szkołach i innych placówkach oświatowych

Moderator – mgr inż. *Jolanta Olejko*

Tematyka dyskusji nawiązywała do celu Narodowego Programu Zdrowia, brzmiącego: „Zmniejszenie częstości wypadków, szczególnie drogowych”.

Wypadki, urazy i zatrucia uznaje się za jeden z najpilniejszych do rozwiązania problemów zdrowotnych dzieci i młodzieży. Szacuje się, że rocznie w grupie wiekowej 7–18 lat zdarza się 1,4–1,8 mln wypadków i urazów wymagających pomocy medycznej. Najczęstszymi miejscami wypadków tej części populacji jest szkoła.

Wystąpiło sześciu dyskusantów. Każdy z nich przedstawił swój punkt widzenia i podjęte działania w zakresie zapobiegania wypadkowości. A oto synteza ich wystąpień:

- Działania podjęte w celu zapobiegania i zmniejszenia liczby wypadków dzieci w szkołach. Na terenie województwa ciechanowskiego stworzono Ciechanowskie Konsorcjum Zdrowia, realizujące długofalowy program (1993–2014), mający na celu podniesienie stanu zdrowia społeczeństwa, między innymi poprzez działania zapobiegające wypadkowości i łagodzeniu ich skutków. Wśród zadań szczegółowych na pierwszym miejscu znalazł się program

zwiększenia bezpieczeństwa w szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych. W ramach realizacji programu nagłaśniano tematykę w mediach, organizowano systematyczne szkolenia nauczycieli w zakresie profilaktyki wypadków i urazów oraz umiejętności rozpoznawania zagrożeń, a także w zakresie udzielania pierwszej pomocy; szkolono również innych pracowników szkół. Zwiększono liczbę dyżurów nauczycielskich w czasie przerw, w świetlicach i stołówkach oraz w innych miejscach, w których wypadki i urazy zdarzały się często. Prowadzono edukację dzieci, młodzieży i rodziców w zakresie bezpiecznych zachowań.

Sytuacja w szkołach poprawiła się. Liczba wypadków zmniejszyła się ogółem o 15%. Uznano, że rezultat ten osiągnięto dzięki szczególnie zaangażowani samorządów w poprawę warunków bezpieczeństwa w szkołach. Zadaniem najważniejszym jest edukacja nauczycieli.

- Poradnictwo dla nauczycieli dotyczące zapobiegania wypadkom w szkole. Od 1994 r. redagowany jest w Krakowie dodatek do miesięcznika „Atest – ochrona pracy”, zatytułowany „BHP w szkole”. Dodatek ten, oprócz konspektów lekcji o tematyce bhp zawiera zestawy porad dla dyrektorów szkół na temat dokonywania przeglądów technicznych obiektów szkół, bezpiecznych wakacji, bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w szkole i poza szkołą, bezpieczeństwa w trakcie zajęć sportowych, rekreacji i uprawiania turystyki.
- Udoskonalanie metodyki szkoleń nauczycieli. Na kursach w Szczecinie nauczyciele zapoznają się między innymi z tzw. metodą oceny ryzyka, która służy określeniu środków pozwalających osiągnąć najwyższy możliwy poziom bezpieczeństwa, odpowiedni do stanu wiedzy, techniki i ograniczeń.
- Zorganizowanie miasteczka ruchu drogowego przy jednej z wiejskich szkół. Najważniejszą sprawą jest nabycie przez dzieci praktycznej umiejętności, właściwego zachowania się w ruchu drogowym czy ulicznym. Szkoła w Konopnicy położona jest przy ruchliwej trasie Warszawa-Katowice. Powodem podjęcia inicjatywy było występowanie na tej trasie dużej liczby wypadków, zagrożenie nimi dzieci w drodze do szkoły i ze szkoły. W miasteczku ruchu drogowego dzieci ćwiczą umiejętności bezpiecznego zachowania na drogach; przeprowadzane są egzaminy na kartę rowerową; planuje się przeprowadzenie eliminacji wojewódzkich do ogólnopolskiego turnieju wiedzy o bezpieczeństwie ruchu drogowego.
- Z badań przeprowadzonych przez Instytut Matki i Dziecka w Warszawie wynika, że urazom częściej ulegają dzieci które czują się osamotnione w szkole; które czują się obciążone nauką; które rano, w momencie wyjścia do szkoły są zmęczone; które czują się bezradne; które są niezadowolone z własnego wyglądu. Należy więc prowadzić intensywną pracę opiekuńczo-wychowawczą, która powinna być tak samo ważna jak praca dydaktyczna; należy stwarzać w szkole przyjazną atmosferę.

W podsumowaniu dyskusji sformułowano następujące wnioski:

1. Zagrożenia wypadkowe występujące w szkołach muszą być eliminowane poprzez prowadzenie systematycznej, wielotorowej działalności profilaktycznej.
2. Na wszystkich szczeblach administracji rządowej i samorządowej winna obowiązywać koordynacja działań zmierzających do zapobiegania wypadkom dzieci i młodzieży. Podejmowanie rozwiązań organizacyjnych oraz systemowych powinno mieć miejsce

w szkołach i innych placówkach oświatowych, przy aktywnym zaangażowaniu organu prowadzącego szkołę, kadry pedagogicznej i administracyjnej oraz rodziców.

Konferencję zamknęła prof. *Jadwiga Kopczyńska-Sikorska*, która przypomniała hasło UNICEF: „Największym bogactwem narodów jest zdrowie ich dzieci” i podziękowała wszystkim, którzy zabierając głos przyczynili się do osiągnięcia celów konferencji.

B. Ignar-Golinowska, J. Kopczyńska-Sikorska

SAFE AND HYGIENIC CONDITIONS OF LEARNING AS INDESPENSABLE
ELEMENTS OF ELEMENTARY SCHOOLS' FUNCTIONING – A REPORT OF THE
CONFERENCE

Summary

The conference was organized in Warsaw on the 14th of November 1997, by the Main Section of School Hygiene of the Polish Society of Hygiene. 202 people took part in the conference. They represented following institutions: a sanitary inspection, a health care service, academy institutes, pedagogical institutions, community councils. The purpose of the meeting was to point out and widespread local initiatives and ideas, appearing in various regions of Poland, that concern the following topics: 1) improvement of health conditions in schools, 2) improvement of conditions and realization's methods of increased number of physical training lessons in schools (a gradual increase from 3 hours a week at the present time to 5 in the year 2000), 3) providing actions to minimize the number of accidents among children and adolescents.

There were panel discussions concerning the problems mentioned above. Many conclusions were formulated as the result of the discussion, out of which the most important are:

ad 1) Maintaining the conditions of proper education demands cooperation between schools' headquarters and community councils and an initiative in seeking allies and sponsors. Examples of the activities of community councils to maintain proper safe and hygienic conditions in education should be propagated. These examples can be applied in another areas.

ad 2) There is a dramatic shortage of facilities. Schools try to fulfil the increased requirements by: utilizing elements of natural environment, profiting from the spontaneous activity of children and parents, extending a traditional curriculum offer by new elements of physical culture. Increasing the number of physical training classes gives a chance to create social attitudes during these classes and health behaviour.

ad 3) Accident risk in schools should be eliminated by carrying out a systematic, many-sided and preventive activity. The coordination of actions should exist on all levels of local and national administration. In schools decisions concerning organizational solutions should be taken up, with the active involvement of headquarters, teachers, administrative workers and parents.

Otrzymano: 1998.04.24